

Muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiška

Živilė Talalienė¹, Henrika Šečkuvienė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Muzikos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, zivile.talaliene@gmail.com

² Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Muzikos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, henrika.seckuviene@leu.lt

Anotacija. Lyderystė šiuolaikinėje mokykloje tampa vis reikšmingesnė siekiant puikių mokymo / mokymosi rezultatų. Lyderio gebėjimai ypač aktualūs muzikos mokytojams, kurių veikla yra labai svarbi ne tik jų tiesioginiam darbui muzikos pamokose kokybiškai organizuojant muzikinį ugdymą, bet ir kiekvienos mokyklos bei miesto, regiono kultūriniam gyvenimui. Šiame straipsnyje analizuojami mokytojų lyderystės tyrimai, išryškinami muzikos mokytoju būdingiausi lyderystės gebėjimai. Pateikiami muzikos mokytojų lyderystės gebėjimų tyrimo rezultatai, atskleidžiantys jų raiškos ypatumus bei patvirtinantys, kad lyderystės gebėjimai yra labai svarbūs sėkmingai muzikos mokytojo veiklai.

Esminiai žodžiai: *lyderystė, gebėjimai, muzikos mokytojas, lyderystės gebėjimų raiška.*

Įvadas

Šiuolaikinėje visuomenėje lyderystė – procesas, padedantis veiksmingai spręsti nuolat kylančias problemas verslo, pedagogikos ir socialinėje srityse. Šiuo metu 22 pasaulio šalyse yra įgyvendinami lyderystės plėtros projektai. Lyderystės temos aktualumą įrodo Lietuvos ir užsienio šalių dokumentai. Europos Sąjungos Taryba ir valstybių narių vyriausybių atstovai pažymi (*Official Journal*, 2006/C 298/03), kad mokytojų ir kitų švietimo organizatorių kompetencija ir mokyklos atliekamo vadovaujamo vaidmens (angl. *school leadership*) kokybė yra svarbiausi veiksniai siekiant puikių mokymosi rezultatų. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ pabrėžiama, kad, kuriant sumanią Lietuvos visuomenę, būtina vertinti ir ugdyti lyderystę, mokytis dirbti kartu su komanda, stiprin-

ti visuomenės organizuotumą. Šiame dokumente pabrėžiama, kad bendrojo lavinimo sistema turi būti orientuota į kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės ugdymą. Tačiau efektyviai lyderystės sklaidai neužtenka vien parengtų dokumentų. Kad lyderystė virstų natūraliu reiškiniu mokyklose, reikalinga darniai funkcionuojanti grandis: vadovai lyderiai; mokytojai lyderiai, kurie turėtų išugdyti naują mokinių lyderių kartą.

Didelį indėlį į lyderystės proceso sklaidą Lietuvoje įneša projektas „Lyderių laikas“, kurį inicijavo LR švietimo ir mokslo ministerija. Šio projekto iniciatyva atliekami mokytojų lyderystės tyrimai, kurių trūksta ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. 2011 m. Mokyklų tobulinimo centro atliktas ilgalaikis lyderystės raiškos švietime tyrimas analizuavo lyderystės reiškinių švietime. Šiame tyrime analizuota sisteminė lyderystė, t. y. visų švietimo grandžių tobulinimas ugdant lyderius visuose lygmenyse: klasėje; mokykloje; savivaldybėje ir nacionaliniu mastu.

Pedagoginė lyderystė plačiai tyrinėta užsienio mokslininkų darbuose (Lieberman, Wood, 2007; Lambert, 2011; Harris, 2011; Marzano et al., 2013). J. Balsley (2012), tyrinėjanti meninę lyderystę, teigia, kad kiekvienas mokytojas, norėdamas dirbti profesionaliai meno srityje, turi užimti mokytojo lyderio poziciją. Muzikos mokytojo lyderystės raišką tyrinėjęs F. L. Battisti (1999) atskleidė, kaip muzikos mokytojas lyderis gali paveikti ugdytinius ir muzikos dalyką padaryti patrauklų.

Lietuvoje lyderystė pradėta tyrinėti vos prieš dvidešimt metų. Didžiąją dalį Lietuvoje atliktų tyrimų sudaro verslo srities lyderystės tyrimai (Raižienė, Mažeikienė, 2012). Šiuo metu jaučiamas didesnis Lietuvos mokslininkų susidomėjimas lyderystės procesu švietime. Pedagoginę lyderystę tyrinėjo D. Žvirdauskas (2006, 2009) – jis analizavo mokyklos vadovo lyderystės ypatumus. L. Rupšienė, A. Skarbalienė (2010) tyrė, kokios lyderystės savybės yra būdingos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos mokytojams ir nustatė lyderystės savybių sąsają su kai kuriomis mokytojų sociodemografinėmis charakteristikomis. G. Cibulskas (2010) tyrė mokytojo kaip lyderio saviugdą. G. Cibulskas ir V. Žydzūnaitė (2012) sudarė lyderystės raidos mokykloje modelį. R. Baranauskas (2013) atskleidė švietimo įstaigų vadovams reikalingas lyderystės savybes ir gebėjimus. Daugiausia Lietuvoje atliktų tyrimų yra skirti mokyklų vadovų lyderystės kompetencijoms, lyderiavimo būdams ir stiliams atskleisti. Meninės ar muzikinio ugdymo lyderystės tyrimų Lietuvoje nepavyko rasti. Šio **tyrimo problema**: kaip muzikos mokytojo lyderystės gebėjimai reiškiasi jo veikloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiškos ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

- Atlikti mokslinės literatūros analizę, siekiant išsiaiškinti lyderystės fenomeną švietime ir muzikos mokytojo veikloje.
- Atskleisti būdingiausius muzikos mokytojo lyderystės gebėjimus.
- Ištirti muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiškos ypatumus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, padėjusi išskirti būdingiausius muzikos mokytojo lyderystės gebėjimus, tyrimo duomenims rinkti taikytas pusiau struktūruotas interviu, duomenys analizuoti kokybinės turinio analizės metodu.

Mokytojo lyderystės gebėjimų teorinis pagrindimas. Lyderystė daug metų buvo suvokiama kaip pagrindinis efektyviai veikiančios organizacijos veiksnys. Pradėjus išsamiai tyrinėti lyderystės fenomeną, buvo pastebėta, kad lyderystės principai tinkami daugelyje sričių. Pastaruoju metu, kai labai sparčiai progresuoja mokslas ir įvairios technologijos, lyderystė tapo labai reikšminga mokykloms. XX a., atsiradus pirmiesiems sisteminiams mėginimams tirti lyderystę, pradėtos kurti įvairios lyderystės teorijos. Švietimo lyderystėje labai reikšmingą vietą užima moderniosios lyderystės teorijos: transformacinė ir pasidalytoji lyderystė. Transformacinė lyderystė palaiko pokyčių atmosferą ir stengiasi sukurti kaitai palankią klasės kultūrą, motyvuoja mokinius pakilti aukščiau asmeninių siekių ir interesų. Ši lyderystė skatina mokinius siekti aukščiausių tikslų, mokiniai motyvuojami ne tik tenkinti, bet ir transformuoti savo poreikius (Žvirdauskas, 2009). B. M. Bass (1990) pažymi, kad svarbiausia transformacinio lyderio savybė yra kitų žmonių įgalinimas. Dažniausiai transformaciniai lyderiai būna intelektualai, geri pokyčių kūrėjai. Pasidalytąją lyderystę analizavusi A. Haris (2010) pabrėžia, kad dabartinei pažangiai mokykla nebetinka seni hierarchiniai modeliai. Šiuolaikiška mokykla, norėdama užtikrinti ilgalaikę pažangą ir pokyčius, turi ieškoti naujų lyderystės formų, tarp kurių – pasidalytoji lyderystė. Pasidalytosios lyderystės požiūris grindžiamas bendradarbiavimo, dialogo, partnerystės santykiais. Čia kiekvienas asmuo pasižymi daugiasluoksne atsakomybe. Pedagogas lyderis turi viziją ir siekia ugdymo procesą organizuoti taip, kad ugdytiniai (žmonių grupė) siektų kuo geresnių ugdymosi rezultatų.

Moderniosiomis lyderystės teorijomis grindžiami tyrimai atskleidžia šiuolaikinės mokyklos poreikius atitinkančių mokytojų lyderystės savybes ir gebėjimus. J. Blase ir J. Blase (1999) nurodo, kad lyderio savybėmis pasižymintis mokytojas remia ir palengvina mokymo ir mokymosi tyrinėjimą, skatina mokytojus suvienyti pastangas, užmezga ugdymo konsultavimo santykius tarp mokytojų, prieš priimdamas sprendimą, ištiria susidariusią situaciją, bendraudamas su mokytojais laikosi bendradarbiavimo principų. L. Lambert (2011), analizuodama Kalifornijos valstijos profesinius mokytojų standartus, išskiria šiuos mokytojų lyderystės gebėjimus: gebėjimą įtraukti mokinius į ugdymo(si) procesą; gebėjimą kurti mokymui(si) palankią aplinką; gebėjimą suprasti ir sisteminti mokinių ugdymo(si) turinį; gebėjimą planuoti mokymą(si); gebėjimą vertinti mokinių pažangą; gebėjimą tobulinti profesinę veiklą.

ŠMM atlikta Lietuvos švietimo problemos analizė (Švietimo problemos analizė, 2012) atskleidė, kad mokytojų lyderystė padeda siekti mokymo(si) kokybės. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokytojai lyderiai daro didelę įtaką mokymui(si). Jie pastebi asmeninį tobulėjimo poreikį, apibrėžia individualius mokinių ir jų grupių mokymosi prioritetus, analizuoja duomenis, vertina mokykloje vykstantį ugdymo(si) procesą. Todėl mokytojai lyderiai turi pasižymėti tokiais gebėjimais: gebėjimas pastebėti asmeninį tobulėjimo poreikį, gebėjimas apibrėžti mokymosi prioritetus, gebėjimas analizuoti duomenis, gebėjimas vertinti ugdymo(si) procesą. L. Rupšienė ir A. Skarbalienė (2010), ištyrusios mokytojų lyderystės savybes, nustatė, kad Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų moky-

tojams yra būdingos šios lyderystės savybės: aukšti asmeniniai standartai ir troškimas būti geriausiam; stipri vizija ir lojalumas; gebėjimas įveikti baimę ir stresą, gebėjimas realiai vertinti darbo situacijas, atsakomybės jausmas, ryžtas siekti rezultato ir gebėjimas motyvuoti mokinius ir kolegas.

Dėl savo specifikos muzikos mokytojo darbas skiriasi nuo kitų pedagogų darbo. Muzikos mokytojo veikla yra labai svarbi ne tik jo tiesioginiam darbui muzikos pamokose kokybiškai organizuojant muzikinį ugdymą, bet ir kiekvienos mokyklos kultūriniam gyvenimui. Mokyklose dažnai vyksta įvairūs koncertai, šventės, konkursai. Aktyvus muzikos mokytojas prisideda prie šios veiklos planavimo ir įgyvendinimo. Muzikos mokytojo paruošti ugdytiniai reprezentuoja mokyklą įvairiuose renginiuose, vykstančiuose mokykloje ar už jos ribų. Mažesniuose miesteliuose aplink muzikos mokytoją sukasi visas bendruomenės kultūrinis gyvenimas. Taigi muzikos mokytojas turi būti ne tik puikus savo tiesioginio darbo žinovas, bet ir sumanus neformaliojo ugdymo, koncertinės veiklos, kultūrinio gyvenimo vadybininkas. Muzikos mokytojas ar muzikinio kolektyvo vadovas turi sutelkti ugdytinius siekti bendrų tikslų: pamokų metu – ugdyti muzikinius gebėjimus, neformalių užsiėmimų metu – patenkinti muzikinės raiškos poreikį. Šią misiją gali įgyvendinti tik muzikos mokytojas lyderis.

JAV mokslininkas F. L. Battisti (1999), tiriantis muzikos mokytojo lyderystės raišką, išskiria tokias muzikos mokytojo lyderio savybes: užuojautą, pasitikėjimą, drąsą, pozityvų mąstymą, reiklumą, padorumą, kryptingumą, politinį sumanumą, gebėjimą deleguoti. Sujungę šias savybes, gausime stiprų, savimi pasitikintį lyderį, kuris geba priimti iššūkius ir mokyti muzikos meno. Autorius pabrėžia, kad norėdami užtikrinti muzikos dalyko patrauklumą tarp kitų mokomųjų dalykų, turime turėti išskirtinius mokytojus, kurie ne tik patys aistringai mylėtų muziką bet ir norėtų jaunimui perteikti savo žinias, ugdytų jų kūrybiškumą ir lyderystės gebėjimus.

Remiantis atliktų tyrimų analize, išskirti būdingiausi muzikos mokytojo lyderystės gebėjimai: gebėjimas motyvuoti, įkvėpti, inicijuoti veiklą; gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti; gebėjimas analizuoti savo ir mokinių veiklą; gebėjimas įveikti stresines situacijas, spręsti iškilusias problemas. Šių gebėjimų pagrindu sudarytas bendrojo ugdymo mokyklos muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiškos teorinis modelis.

Tyrimo metodika ir tiriamieji. Siekiant išsiaiškinti muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiškos ypatumus, tyrimo duomenys buvo renkami naudojant pusiau struktūruotą interviu. Interviu būdu gautiems duomenims apdoroti pasirinktas kokybinis turinio analizės metodas. Kokybinė duomenų analizė pradėta nuo duomenų rinkimo, jų užrašymo (transkribavimo), struktūrinimo. Toliau vyko duomenų kodavimas, kategorizavimas, aprašymas ir interpretavimas. Visas šis procesas organizuotas spiralės principu – nuolatos sugrįžtant prie duomenų tam, kad būtų išvelgtos galimai nepastebėtos, tačiau tyrimui svarbios detalės.

Tyrime dalyvavo šeši Jonavos rajono mokyklų muzikos mokytojai – penkios moterys ir vienas vyras. Trys mokytojai dirba gimnazijose, du mokytojai – progimnazijose, vienas – pagrindinėje ir pradinėje mokyklose. Tiriamųjų amžius – 39–51 metai. Respondentų pedagoginis darbo stažas nuo 11 iki 25 metų. Trys tiriamieji turi mokytojo metodininko, kiti trys – vyresniojo mokytojo kvalifikacines kategorijas. Visi mokytojai turi įgiję aukštąjį išsilavinimą. Kadangi pasirinktas kokybinės turinio analizės tyrimo metodas, kurio pagrindą sudaro teksto pavidalu išreikštos pirminės informacijos interpretavimas mokslo srities, krypties ar šakos kategorijų kontekste, tai informantų imtis yra tikslinė (Bitinas et al., 2008, 136). Tyrimui buvo parinkti nagrinėjamos srities specialistai, turintys ilgametę sėkmingo darbo patirtį, kurie pajėgūs samprotauti apie tiriamą problemą. Šie mokytojai aktyviai dalyvauja rajono muzikiniame ir kultūriniame gyvenime, vadovauja įvairiems muzikos kolektyvams, rengia mokinius konkursams ir festivaliams – daryta prielaida, kad šie pedagogai pasižymi lyderio savybėmis. Tyrimo imtis sudaryta kriterinės atrankos būdu, kai vienetai atrenkami pagal tyrėjo nustatytą kriterijų. Šis būdas yra veiksmingas ir patikimas (ten pat, 103).

Tyrimo rezultatai. Analizuojant interviu tekstus, buvo išskirtos kokybinės kategorijos, atitinkančios muzikos mokytojų lyderystės gebėjimus: motyvavimas muzikinei veiklai, bendravimas ir bendradarbiavimas, problemų sprendimas, stresinių situacijų valdymas.

Tyrimo rezultatai parodė, kad, norėdami paskatinti ugdytinius įsitraukti į muzikinę veiklą pamokų metu, mokytojai stengiasi geriau pažinti mokinius, sudominti, atsižvelgti į jų norus ir galimybes. Muzikos mokytojai kartu su mokiniais ieško bendrų interesų, stengiasi dirbti kūrybiškai, moka panaudoti netradicinius muzikos instrumentus. Motyvuodami mokinius dalyvauti popamokinėje muzikinėje veikloje, muzikos mokytojai parodo išskirtinį dėmesį muzikai gabiems vaikams, sudaro sąlygas parodyti ir ugdyti jų muzikinius gebėjimus. Taip pat mokytojai, parinkdami tinkamą repertuarą, tenkina mokinių muzikinės saviraiškos poreikius. Jiems svarbu ne tik įtraukti naujus mokinius į popamokinę muzikinę veiklą, bet ir juos išlaikyti šioje veikloje. Tai padaryti padeda aktyvi koncertinė veikla, neformalios atmosferos kūrimas, IKT panaudojimas. Motyvavimo muzikinei veiklai tyrimo duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Motyvavimas muzikinei veiklai

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Motyvvavimas (įkvėpimas) muzikinei veiklai	Mokinių skatinimas dalyvauti muzikinėje veikloje pamokų metu	„<...> Pirmas uždavinys – tai mokinio pažinimas, nes tik tada gali tikėtis sėkmingo darbo ir bendradarbiavimo pamokoje“; „<...> Parinkus tinkamą repertuarą, tiesiog atsižvelgus į vaikų norus <...> galima tikrai pasiekti darnaus darbo pamokoje“; „<...> Nes reikia sudominti jį, kad jie norėtų“; „<...> Jie pasiima kūrybai <...> šluotas, netgi kibirus paima <...> įvairiausių daiktus, iš kurių galima išgauti garsą“. „<...> Netradiciniai instrumentai, pavyzdžiui, tušti plastikiniai buteliai“; „<...> Vienais metais grojo dviračiu... pompą naudojo <...> kaip skudutį, o su stūmokliu aukštį reguliuoja <...>“
	Mokinių poreikių derinimas su numatyta ugdymo(si) vizija	„Aišku, bandai atsižvelgti į tuos vaikus, nes <...> jeigu tu tiktai darysi tai ko reikia pagal mūsų programas <...>“; „<...> aš tada pasakiau, kad mes dainuosim ne tik tas angliškas dainas, bet ir tokį repertuarą, kokį aš esu parinkusi“; „<...> Pasistengiam rasti bendrą tašką – veiklą, kurią ir aš mėgstu, ir jie mėgsta“
	Nemotyvuoto mokinio sudominimas ir įtraukimas į ugdymo procesą	„<...> paauglystėj vaikai sako „aš nenoriu dainuot, mano balsas negražus, aš neturiu klausos <...> tuomet bandoma kartu ieškot, ką tu gali paruošt, kokia muzika tau patinka (skatina pasirodyti koncertuose) <...> tai labiausiai motyvuoja mokinius“
	Mokinių įtraukimas į popamokinę muzikinę veiklą	„<...> Aš jį pagyriau, sakiau „na koks tavo nuostabus balso tembras“; „<...> na, mokytoja, man niekas to dar nėra sakęs <...> galbūt aš galėčiau ateiti pas jus dainuoti?“; „<...> Kada tai nėra privaloma jie <...> atsipalaiduoja <...> kuria <...> siūlo <...> patys galvoja <...> tai tikrai labai gražus rezultatas“; „<...> Per neformalų ugdymą yra iš viso kitoks bendravimas <...> ir užsisakom picą kartais <...> geriam arbatėlę <...>“
	Ugdytinių išlaikymas popamokinėje muzikinėje veikloje	„<...> Jeigu nėra pasirodymų, tai ir nėra tada savęs pasitikrinimo, ar aš gerai tai darau <...>“; „<...> Taip, mes dalyvaujam labai dažnai koncertuose <...> rajono renginiuose, festivaliuose“; „<...> Jeigu paruošiam programą, tai arba mokyklos bendruomenei koncertuojam, arba išvažiuojam į kokius kaimo kultūros namus“; „Repeticijose dar būna „n“ raidelių, o kai koncertas, jau – visi. Tai rodo, kad jaunimas nori kažkur pasireikšti <...> kas bet kuriam atlikėjui, bet kokio lygio malonu“

Apibendrinant galima teigti, kad gebėjimo motyvuoti muzikinei veiklai ypatumai, lemiantys šio gebėjimo raišką atsiskleidžia per: mokinio pažinimą; sudominimą; netradicinių instrumentų panaudojimą; kūrybiškumą; atsižvelgimą į mokinių norus ir galimybes; lankstumą; bendrų interesų ieškojimą; mokinio raiškai tinkančios veiklos parinkimą; kontakto su ugdytiniu užmezgimą; kompromiso ieškojimą; tvirtą mokytojo poziciją; dėmesio gabiam mokiniui parodymą; naujų mokinių įtraukimą į popamokinę muzikinę veiklą; ugdytinių skatinimą atsiskleisti per kūrybą; neformalios atmosferos kūrimą; aktyvią koncertinę veiklą; tinkamo repertuaro parinkimą.

Analizuojant mokytojų pasisakymus, paaiškėjo, kad bendravimas ir bendradarbiavimas yra labai svarbūs muzikos mokytojo lyderio veikloje. Tyrimo duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Bendravimas ir bendradarbiavimas

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Bendravimas ir bendradarbiavimas	Bendradarbiavimas su kitų dalykų mokytojais	„<...> muzikos mokytojui labai daug prireikia su kuo bendrauti <...> nes kitaip negalėtum dirbti to darbo, jeigu užsidaręs savo kamputį“
	Muzikinių renginių inicijavimas ir įgyvendinimas	„<...> Inicijatyvų yra labai daug ir įvairių – tiek mano pačios, tiek kitų kolegių“; „Organizuojam, rašom scenarijus ir darom renginius“
	Muzikinės veiklos kryptingumo numatymas (derinant su administracijos lūkesčiais)	„<...> Be abejo, jeigu planuoji kažkokį renginį, tai mokyklų vadovai pasitiki tavimi ir tokį leidimą duoda“; „<...> Koordinatorė visada pavaduotoja, kuri kuruoja muzikos dalyką <...> (bendradarbiuojama organizuojant renginius)“; „<...> visą laiką prieš renginį būna pasitarimas, kur gali kažkokią mintį pasiūlyti“
	Atsakomybė ruošiantis renginiams	„<...> Jeigu tai yra „Savo talentą dovanuju Lietuvai“ renginys, tai aš asmeniškai atsakau už jį su pavaduotoja kartu. Tai mano indėlis <...> išsiųsti mokykloms nuostatus“; „<...> kartais būna, tiesiog, labai greitai pasakyta <...> ir tu turi padaryti <...> spontaniškumas labiausiai mane išmuša iš vėžių <...>“; „<...> muzika tai nėra toksai dalykas, kad, atėjai, nukirpai kažką, kokį mazgą užrišai ir tu turi <...>“
	Mokinių tėvų skatinimas domėtis vaiko muzikine veikla ir teikti pagalbą organizuojant renginius	„<...> pernai turėjau „Dainų dainelei“ parengusi solistę, tai puikus bendravimas su tėvais buvo ir dėl aprangos, ir dėl apmokėjimo, ir dėl dalyvavimo<...>“; „Kiekvieną pusmetį būna tėvų dienos <...> tai neateina daug tėvų <...> ateina, paprastai, pasidžiaugt neformalaus ugdymo vaikų mamos <...> iš eilinių klasių – neateina“; „Buvo „Dainų dainelės“ konkursas, tėveliai sutiko aprangą finansuoti <...> tėvai palaiko“
	Informacijos teikimas ugdytiniais ir jų tėvams naudojant IKT	„<...> Atsiradus elektroniniam dienyniui, bendravimas tapo abipusis <...> informacija labai greitai pasiekia tėvus <...> jeigu kyla klausimų, dažniausiai bendraujame dabar per elektroninį dienyną“
	Muzikinio ugdymo integravimas su kitais mokomaisiais dalykais	„<...> Dažniausiai tenka bendrauti su kitų dalykų mokytojais <...> ruošiant integruotas pamokas, integruotus projektus ir renginius“; „<...> Man pernai, kartu su istorijos mokytoja, pavyko pravesti labai šaunią (integruotą) pamoką – „Mano širdies himnas“ ir vaikams labai puikiai sekėsi <...>“
	Bendravimo stilius	„<...> Draugiškas, visapusiškas, nuoširdus, natūralus <...>“; „<...> Griežta drausmė, atsakomybė <...>“; „<...> Nuoširdus, patikimas, supratimas turi būt, žmogiškas <...>“; „<...> Kalbi su žmonėm, stengiesi atlikti viską, ką jie prašo“

Tyrimo rezultatai parodė, kad muzikos mokytojai dažniausiai bendrauja ir bendradarbiauja su kitais muzikos mokytojais, su administracija ir su mokinių tėvais. Su mokytojais bendradarbiaujama integruojant muzikinį ugdymą su kitais mokomaisiais dalykais, dalyvaujant įvairiuose projektuose, inicijuojant ir organizuojant renginius. Muzikos mokytojams efektyviai dirbti padeda atsakingas požiūris, papildomos repeticijos. Sunkumą sukelia greitas darbo tempas: „<...> Jeigu turime renginį, tai pirmadienį, antradienį, trečiadienį po šešių pamokų būna repeticija <...> aišku ir nervų reikia, ir laiko reikia, bet, jeigu nori, kad renginys gerai pavyktų, tu privalai dalyvauti generalinėse repeticijose.“ Su mokyklos administracija bendradarbiaujama numatant muzikinės veiklos kryptingumą, bendrai planuojant veiklą. Muzikos mokytojai atskleidė, kad jiems svarbus administracijos pasitikėjimas. Su tėvais bendradarbiaujama ruošiantis renginiams ir konkursams. Elektroniniu dienynu bendraujama keičiantis informacija. Muzikos mokytojai pabrėžė, kad sėkmingam bendravimui labai svarbus yra bendravimo stilius, kuris turi būti draugiškas, nuoširdus, abipusis ir atsakingas: „<...> Prašo kas nors – padėk, tu prašai – irgi padėk <...> Mokytojai žino, kad iš muzikos mokytojos visko sulauks, ko paprašys <...>.“

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad muzikos mokytojų bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimų ypatumai pasireiškia per bendros veiklos organizavimą su kitų dalykų mokytojais inicijuojant ir organizuojant renginius, dalyvaujant projektinėje veikloje, integruojant muzikinį ugdymą su kitais dalykais. Su administracija bendradarbiaujama planuojant muzikinę veiklą. Su mokinių tėvais – keičiantis informacija, ruošiantis renginiams ir konkursams. Sėkmingą bendravimą lemia draugiškas, nuoširdus, abipusis, atsakingas bendravimo stilius.

Kalbėdami apie gebėjimą spręsti muzikinės veiklos metu iškilusias problemas, muzikos mokytojai pažymėjo, kad dažniausiai jie susiduria su drausmės problemomis. Tyrimo rezultatai (žr. 3 lentelę) atskleidė, kad spręsdami šias problemas, muzikos mokytojai bendradarbiauja su klasės auklėtojais, su kolegomis, su specialistais (socialiniu pedagogu, psichologu).

3 lentelė. Problemų sprendimas

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Problemų sprendimas	Drausminių problemų sprendimas bendradarbiaujant su kolegomis ir specialistais	„<...> Bendradarbiaujame ištaisai su klasės auklėtoja, tėvų susirinkimuose taip pat lankausi <...> mokyklos vadovai, socialinis pedagogas – visa ta komanda labai padeda problemų sprendimui“; „<...> Nueini, pasiklausiu pas socialinį gimnazijos specialistą, tiesiog paklausinėji daugiau apie tą mokinį <...> gal kažkokie dalykai iš šeimos <...>“
	Problemos sprendimo būdų ieškojimas individualiai bendraujant ir aiškinantis situaciją	„<...> Kartais vaikai ateina iš namų įvairiom nuotaikom <...> na tiesiog vėl pokalbis. Pokalbis, bendravimas, aiškinimasis – tai pagrindinis problemų sprendimo būdas. Kada tu žinai situaciją, tai ateina ir tas sprendimas“
	Grupės poreikių supratimas ir grupės narių individualus pažinimas	„Pasiiekti tai, manau, yra pažįstant mokinius <...> dėl to labai didelį dėmesį skiriu mokinio pažinimui“
	Asmeninių poreikių atsisakymas dėl siekiamo tikslo	„<...> Norėdamas kažką padaryti, turi visą laiką eikvoti savo laiką <...> aš dirbu per pertraukas ir tai aišku sunku ir vargina, nelieka laiko atsipūsti“; „<...> Na, sunkumai tokie, šiemet labai reinginio biudžetėlis kuklus <...> kartais ir savo pinigėlių įdedi <...>“

Visi respondentai nurodė, kad, *iškilius konfliktinei situacijai, susidūrus su nedrausmingu elgesiu jie linkę išsiaiškinti susidariusią situaciją, todėl pirmiausia individualiai pasikalba su konfliktuojančiu asmeniu*. Dažnai muzikos mokytojai, norėdami pasiekti tikslą, atsisako asmeninių poreikių. Jie pažymėjo, kad tikslas svarbiau už poreikius. Problemas spręsti padeda ir išvalgumas bei galimų kliūčių numatymas.

Apibendrinant galima teigti, kad gebėjimo spręsti muzikinės veiklos metu iškilusias problemas ypatumai, lemiantys šio gebėjimo raišką atsiskleidžia per: bendradarbiavimą su klasės auklėtoja, su kolegomis, su specialistais. Situacijos aiškinimąsi, individualius pokalbius, nuoširdų bendravimą, profesionalų požiūrį, grupės poreikių supratimą, asmeninių poreikių atsisakymą dėl siekiamo tikslo.

Iš pokalbių su mokytojais paaiškėjo, kad jų veikloje gana dažnai kyta stresinių situacijų ir jie suvokia būtinumą jas suvaldyti. Tyrimo rezultatai parodė, kad gebėjimas valdyti stresines situacijas pasireiškia per konfliktinių situacijų atpažinimą, emocijų kontrolę, pozityvų požiūrį ir draugiškus santykius. Stresinių situacijų valdymo tyrimo duomenys pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Stresinių situacijų valdymas

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Stresinių situacijų valdymas	Konfliktinių situacijų atpažinimas	„<...> Kitą kartą mokinys nori pasirodyti <...> tai išklausi jo poziciją <...> jeigu tai nepagrįsta, tiesiog nuleidi ir pasakai, kad ši kartą tikrai ne vietoj tas tavo iššūkis buvo“
	Emocijų ir jų įtakos ugdytiniams kontrolė	„<...> Kai vaikas pradeda pykti ar rodyti savo nepasitenkinimą, aš pati niekada to neparodau, gal ten viduj ir būnu supykusi, bet niekada nebandau pakelt balsą ar įžeisti tą vaiką <...>“, „<...> Nes jei mokytojas bus susiraukęs, piktas ir tikrai bandys įrodyti, kad jisai yra mokytojas, jo privalo klausyti <...> tai tuo nieko nepasieksi. Aišku, nereikia leisti savęs žeminti <...>“, „<...> Švelniai, kaip tik švelniai stengiuos nuleist“
	Pozityvus požiūris į visas situacijas ir iškilusius sunkumus	„<...> Man kažkaip sekasi rasti bendrą kalbą, nes aš muzikos pamokoj labai daug juokaju“, „<...> Gal ir jisai tave įžeidė, bet bandai tai padaryti, gal juoko tokia forma, šiek tiek į jo vietą stoti, na kažkaip kitaip“, „<...> optimizmas muzikos pamokoje turėtų trykšti, optimizmas ir gera nuotaika“
	Gebėjimas draugiškai bendrauti su mokiniais, ugdytinių amžiui būdingų elgesio ir mokymosi ypatumų suvokimas	„<...> Šiek tiek reikia su vaikais pasijausti šalia jų, kad gali būti kaip ir jų draugu, bet neprarasti to, kad vis tik esi mokytojas <...>“, „<...> Moksleivis – tai jaunesnysis bendradarbis, o ne vaikas, kuris nieko nesupranta ir nežino“

Kalbėdami šia tema, mokytojai pasisakė, kad tokių situacijų metu jie linkę ramiai išklausti konfliktuojantį asmenį ir tai būna veiksminga. Taip pat respondentai pabrėžė, kad tokioje situacijoje labai padeda susivaldymas, nes priešingu atveju konfliktas tik pastrėja ir jį išspręsti taikiai darosi labai sunku. Susidūrę su konfliktine situacija muzikos mokytojai nevengia ir pajuokauti. Pajuokavus, su humoru pasižiūrėjus į susiklosčiusią padėtį, sušvelninama nemaloni atmosfera. Muzikos mokytojai pabrėžė, kad humoras labai svarbus dirbant su paaugliais, nes griežtas, įsakmus tonas tokio amžiaus mokiniams dažniausiai būna neveiksmingas. Kiekviena muzikos pamoka turėtų sukelti teigiamų emocijų, todėl mokytojai stengiasi dirbti pakiliai, su gera nuotaika. Visi muzikos mokytojai teigė, kad jie stengiasi suprasti savo mokinius, įsijaučia į jų problemas ir ugdytinius laiko sau lygiais: „<...> Žiūrėt kaip į jaunesnius kolegas, o ne į maišus, į kuriuos reikia prigrūst kažkokių tai žinių.“ Tiriamųjų mokytojų stresinių situacijų valdymo gebėjimų ypatumai jų veikloje pasireiškia per konfliktinių situacijų atpažinimą, skirtingų konflikto sprendimo būdų pritaikymą, emocijų kontrolę, pozityvų požiūrį, draugiškus santykius, ugdytinių amžiui būdingo elgesio suvokimą.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad lyderystės gebėjimai yra labai svarbūs sėkmingai muzikos mokytojo veiklai, nes muzikos mokytojas organizuoja ne

tik pamokinę, bet ir popamokinę muzikinę veiklą, kuria mokyklos kultūrinį gyvenimą. Tokią veiklą vykdyti gali tik muzikos mokytojas lyderis, turintis viziją, gebantis sutelkti žmones bendrai muzikinei veiklai tam, kad būtų pasiektas kuo geresnis rezultatas.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad pedagogas lyderis turi viziją ir ugdymo procesą organizuoja taip, kad žmonių grupė pasiektų kuo geresnių ugdymosi rezultatų.
2. Analizės metu išryškinti būdingiausi mokytojo lyderystės gebėjimai: gebėjimas motyvuoti, įkvėpti, inicijuoti veiklą; gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti; gebėjimas analizuoti savo ir mokinių veiklą; gebėjimas įveikti stresines situacijas, spręsti iškilusias problemas.
3. Tyrimo rezultatai parodė, kad muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiškai būdingi šie ypatumai:
 - Motyvavimas (įkvėpimas) muzikinei veiklai pamokoje pasireiškia per mokinio pažinimą ir sudominimą, atsižvelgimą į mokinių norus ir galimybes, bendrų interesų ieškojimą, Popamokinėje muzikinėje veikloje – per dėmesio gabiam mokiniui parodymą, tinkamo repertuaro parinkimą, aktyvią koncertinę veiklą, neformalios atmosferos kūrimą.
 - Bendravimas ir bendradarbiavimas pasireiškia per bendros veiklos organizavimą su kitų dalykų mokytojais, administracija, mokinių tėvais inicijuojant ir organizuojant renginius. Sėkmingą bendravimą lemia draugiškas, nuoširdus, abipusis, atsakingas bendravimo stilius.
 - Gebėjimui spręsti muzikinės veiklos metu iškilusias problemas būdinga siekis išsiaiškinti situaciją kalbantis, individualių ir grupės poreikių supratimas, asmeninių poreikių atsisakymas dėl siekiamo tikslo.
 - Stresinių situacijų valdymo gebėjimai pasireiškia per konfliktinių situacijų atpažinimą, skirtingų konflikto sprendimo būdų pritaikymą, emocijų kontrolę, pozityvų požiūrį, draugiškus santykius, ugdytinių amžiui būdingo elgesio suvokimą.

Literatūra

Balsley, J. (2012). Build Your Leadership Capacity in Art Education. *Arts & Activities*, 151 (1), 10–21.
Baranauskas, R., (2013). *Lyderystės savybės ir gebėjimai švietimo įstaigų vadovų kompetencijų struktūroje. Magistro darbas*. Kaunas: KTU.

- Bass, B. M., Stogdill, L. M. (1990). *Handbook of Leadership. Theory, Research & Managerial Applications*. New York: Free Press.
- Battisti, Frank L. (1999). Teaching music the leadership component. *Music Educators Journal*, 85 (6), 38–50.
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Židžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda.
- Blase, J., Blase, J. (1999). Principals instructional leadership and teacher development: *Teachers perspectives. Educational Administration Quarterly*, 35 (3), 349–387.
- Cibulskas, G., Žydžiūnaitė, V. (2012). *Lyderystės vystymosi mokykloje modelis*. Vilnius: ŠAC.
- Harris, A. (2010). *Pasidalytoji lyderystė mokykloje. Ateities lyderių ugdymas*. Vilnius: ŠMM Švietimo aprūpinimo centras.
- Lambert, L. (2011). *Lyderystės gebėjimai ir tvari mokyklų pažanga*. Kaunas: „Vitae Litera“.
- Lieberman, A., Wood, D. (2001). *The work of the National Writing Project: Social practices in a network context*. Palo Alto, CA: The Carnegie Foundation.
- Marzano, R. J., Waters, T., McNulty B. A. (2011). *Veiksminga mokyklų lyderystė: nuo tyrimų iki rezultatų*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Projektas „Lietuva 2030“. Prieiga per internetą: <http://www.lietuva2030.lt/>.
- Rupšienė, L., Skarbalienė, A. (2010). *Mokytojų lyderystės savybės ir jų raiška*. Prieiga per internetą: http://www.lyderiulaiikas.smm.lt/Atsisi%C5%B3sti%20failus:/article/798/353_Mokytoju%20lyderystes%20savybes.pdf.
- Švietimo problemos analizė. (2012). *ŠMM*, 10 (74).
- Žvirdauskas, D. (2009). *Mokyklos vadovo lyderystės raiška. Tyrimo ataskaita*. LR ŠMM. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/Lyderystes_tyrimo_atask_2007_04_17.pdf.

Expression of Leadership Skills of Music Teacher

Živilė Talalienė¹, Henrika Šečkuvienė²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Music, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, henrika.seckuviene@leu.lt

² Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Music, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, zivile.talaliene@gmail.com

Summary

Leadership in contemporary society is perceived as a process, which contributes to efficient solution of constantly emerging problems in business, pedagogical and social spheres. Over the last period a rapid progress of science and various technologies has been observed and leadership has acquired a significant status in education as well. To make leadership a natural phenomenon

at school, there is a need for a harmoniously functioning link: authorities-leaders; teachers-leaders, who should educate a new generation of school learners-leaders. A teacher of music or a leader of music collective has to rally school learners for attainment of common goals: to develop music abilities during lessons of music; to satisfy needs for music expression during non-formal activities. Therefore, this mission may be implemented only by a teacher-leader.

The object of the research: leadership skills of music teacher.

The goal of the research: to reveal peculiarities of expression of music teacher's leadership skills.

The research methods: analysis of scientific literature, semi-structured interview, qualitative content analysis.

The analysis of scientific literature on leadership issues was carried out during the research and leadership skills that are most characteristic of music teachers were highlighted. On the basis of the distinguished abilities, the model of expression of leadership skills of music teacher of general education school was designed. The semi-structured interview was conducted and its sample included six respondents. The data acquired during the interview were processed employing the qualitative content analysis.

The results of the research showed that the identified leadership skills of music teacher may be characterised through the following features:

- Motivation (inspiration) for music activities is manifested during lessons and extra-curriculum music activities.
- Communication and collaboration is seen through joint activities with teachers of other study subjects, administration and learners' parents. Successful communication is predetermined by friendly, sincere, mutual and responsible style of communication.
- Ability to solve problems that emerge during music activities is revealed through collaboration with class master, colleagues and specialists, clarification of situation, individual conversations, sincere communication, professional attitude, understanding of group needs, prioritising of the goal to be attained over personal needs.
- Management of stressful situations is expressed through recognition of conflict situations, application of various conflict resolution ways, control of emotions, positive attitude and understanding of behaviour, which typical of a certain age group of a learner.

The research results showed that leadership skills are very important to successful activities of a music teacher because a music teacher-leader has a vision and able to rally children for joint music activities to achieve as good results as possible.

Keywords: *leadership, skills, music teacher, expression of leadership skills.*

Įteikta / Received 2015-04-15
Priimta / Accepted 2015-06-25